

Nederlands
Jeugdinstituut

Richting geven aan kleinschalig verblijf

Een plek om zo thuis mogelijk op te groeien

februari 2021 | Els Mourits en Anne Addink

Inleiding

De laatste jaren is er toenemende maatschappelijke aandacht voor het ontwikkelen van gezinsachtige en kleinschalige vormen van verblijf voor kinderen en jongeren die niet meer thuis kunnen wonen. Deze vormen van verblijf bieden een meer relatie- en ontwikkelingsgericht klimaat dan grote leefgroepen en sluiten daarmee beter aan op complexe en heterogene problematiek die kenmerkend is voor kinderen en jongeren in residentiële instellingen (Bastiaansen et al., 2019). Het programma Zorg voor de Jeugd (VWS, 2018) en het actieplan De best passende zorg voor kwetsbare kinderen (BGZJ, 2019) onderstrepen het belang van zoveel mogelijk thuis of gezinsgericht wonen met veel aandacht, contact en zorg voor kinderen en jongeren.

De afgelopen twee decennia staat residentiële zorg als hulpvorm ter discussie (Whittaker et al., 2015). Dit heeft onder meer te maken met groeiende zorgen over de hechting en ontwikkeling, vooral van jongere kinderen die langdurig in een residentiële voorziening verblijven. Ook bekend zijn zorgen over onveiligheid, waaronder angst voor seksueel misbruik, over de inzet van vrijheidsbepalende maatregelen, over risico's voor repressie en over de mogelijk negatieve invloed van kinderen en jongeren op elkaar (Harder, 2018, Van IJendoorn et al., 2020). Residentiële hulp wordt daarom bij voorkeur kortdurend ingezet, waarbij een jongere zo snel mogelijk naar lichtere – en liefst gezinsgerichte en perspectief biedende – vormen van zorg wordt overgeplaatst. Overplaatsingen hebben voor kinderen en jongeren als nadelige gevolgen dat er veel wisselingen zijn van hulpverleners en zodoende minder mogelijkheden voor het opbouwen van goede vertrouwensrelaties met hulpverleners (Thoburn, 2016; Whittaker et al., 2015; Harder, 2018). En vaak betekent een overplaatsing ook een breuk in het volgen van onderwijs.

In het voorjaar van 2020 werd het Nji door verschillende partijen benaderd met de vraag een voortrekkersrol te nemen in het verzamelen van alle kennis met betrekking tot kleinschalige voorzieningen in de jeugdhulp. Die kennis leek op dat moment nogal versnipperd. VWS heeft vervolgens StroomOP, het programma dat uitvoering geeft aan het Actieplan Best Passende Zorg voor Kwetsbare Jongeren, gevraagd om een coördinerende rol op zich te nemen. De verschillende partijen zijn in een klankbordgroep¹ betrokken gebleven bij dit proces. Het Nji heeft de kennis die op dit moment beschikbaar is over kleinschalige vormen van verblijf verzameld, geordend en beschreven, en maakt die met dit document openbaar voor het brede jeugdveld.

In dit document baseren we ons zowel op wetenschappelijke literatuur als op praktijkervaringen van kinderen en jongeren, begeleiders en organisaties die, al dan niet in pilots, reeds richting geven aan kleinschalige opvang van kinderen en jongeren. We hebben werkbezoeken gebracht aan drie

¹ Carolien Konijn (Levvel), Carola Bodenstaff (Jeugdzorg Nederland), Eva Mulder (Academische Werkplaats Risicojeugd), Germie van den Berg (Nji), Ivonne Coppens (VWS), John Goessens (entrea lindenhout), Henk Linse (de K van Kennis), Martijn Zaal(Altra), Monika Scholten (StroomOp), Nienke Adema (StroomOp), René van de Camp (Het vergeten kind), Simone Loonstra (OZJ).

verschillende vormen van kleinschalig verblijf. De klankbordgroep heeft bronnen aangeleverd en feedback gegeven op de conceptversie van dit stuk.

Kleinschalig verblijf in de jeugdhulp is in ontwikkeling. De verwachting is dat kleinschalig verblijf de komende jaren een grotere rol gaat spelen in het zorgaanbod voor kinderen en jongeren. Dit leidt tot nieuwe vragen op andere terreinen zoals het onderwijs, competenties van professionals en financiering. De kennis over kleinschalig verblijf is ook in ontwikkeling. Er zijn veel vragen en er is meer onderzoek nodig. Op <https://www.nji.nl/nl/Kennis/Dossier/Residentiele-jeugdhulp/Kleinschalig-verblijf/Wat-is-kleinschalig-verblijf> zal de huidige kennis worden aangevuld met praktijkvoorbeelden, resultaten van nieuwe onderzoeken en ontwikkelingen in de aansluiting van het onderwijs. De klankbordgroep blijft bestaan en kennis aandragen, ontwikkelingen volgen en mogelijk voorstellen doen voor verder onderzoek.

Leeswijzer

In dit document geven we een overzicht van de kennis die nu beschikbaar is over kleinschalig verblijf. In paragraaf 1 staat de vraag centraal wat kleinschalig verblijf is en welke vormen in de praktijk voorkomen. Daarna beschrijven we in paragraaf 2 hoe kleinschalig verblijf bijdraagt aan het creëren van een thuis waar kinderen en jongeren wonen, leren en zich ontwikkelen. In paragraaf 3 gaan we in op wat kleinschalig verblijf vraagt van professionals, organisaties en financiering. In de laatste paragraaf kijken we tot slot naar aandachtspunten voor de ontwikkeling van kleinschalig verblijf en initiatieven voor verder onderzoek.

Inhoudsopgave

Inleiding	2
1 Kleinschalig verblijf	5
1.1 Wat is kleinschalig verblijf?	5
1.2 Vormen van kleinschalig verblijf	5
1.2.1 Voor kinderen en jongeren met ernstige complexe problemen.....	5
1.2.2 Voor jongeren die een risico vormen voor zichzelf of de omgeving	6
1.2.3 Voor jongeren die een strafbaar feit hebben gepleegd	6
2 Opgroeien en wonen in kleinschalig verblijf	8
2.1 Groeps grootte.....	8
2.2 Leefklimaat	9
2.3 Veiligheid van medewerkers en van kinderen en jongeren.....	9
2.4 Groepssamenstelling.....	10
2.5 Behandeling op maat	11
2.6 Dagprogramma, aansluiten onderwijsperspectief.....	11
2.7 Ouders en netwerk.....	12
2.8 Passend vakmanschap.....	13
3 Organiseren van kleinschalig verblijf.....	14
3.1 Professionals	14
3.2 Grootte van een team en samenstelling van een team	15
3.3 Ondersteuning van het team	15
3.4 Werkklimaat en werkdruk	16
3.5 Organisatievorm: eigen onderneming of dienstverband	17
3.6 Arbeidstijdsverhouding, cao, arbeidswetgeving	17
3.7 Leiderschap in de organisatie	18
3.8 Huisvesting en inrichting	18
3.9 Veiligheid in de buurt en de omgeving.....	19
3.10 Bekostiging.....	19
4 Tot slot: richting geven aan kleinschalig verblijf.....	20
5 Referenties.....	22
Bijlagen	26

1 Kleinschalig verblijf

Een kleinschalig verblijf biedt kinderen en jongeren een thuis met mogelijkheden voor specialistische begeleiding op maat. De afgelopen jaren is er in het brede jeugddomein een variëteit aan kleinschalige woonvormen ontwikkeld met verschillende benamingen en divers qua opzet, doel en doelgroepen. In dit hoofdstuk beschrijven we wat kleinschalig verblijf is en gaan we in op drie verschillende vormen van kleinschalig verblijf.

1.1 Wat is kleinschalig verblijf?

Een kleinschalig verblijf is een vorm van 'jeugdhulp met verblijf' waarin een klein aantal kinderen en jongeren met complexe problemen woont en een beperkt aantal vaste professionele opvoeders werkt. Deze vorm van jeugdhulp neemt een positie in tussen een gezinshuis en een residentiële leefgroep. Een belangrijk verschil met gezinshuizen is dat professionals niet zelf in het kleinschalig verblijf wonen. Het grote onderscheid met een residentiële leefgroep is de kleine schaal van de groep en het team, die een gezinsachtige opvoedomgeving creëert (zie Bijlage 1).

Er bestaan verschillende vormen van kleinschalig verblijf. Bij alle vormen is de achterliggende visie dat voor een positieve ontwikkeling van kinderen en jongeren een veilig thuis nodig is in een zo gewoon mogelijke setting. De kleinschalige woonvormen bieden individuele persoonlijke aandacht, maatwerk in de behandeling en mogelijkheden om aan te sluiten bij de persoonlijke leefomstandigheden en het netwerk van de individuele jongere. Ook het creëren van een zo gewoon mogelijk (gezins)leven is bij alle alternatieven een uitgangspunt.

1.2 Vormen van kleinschalig verblijf

Dat er verschillende vormen van kleinschalig verblijf bestaan, past bij de verschillende doelen die met de woonvorm worden beoogd en de individuele aanpak 'op maat' voor kinderen en jongeren die er wonen.

Op hoofdlijnen zijn er drie ontwikkelingen te onderscheiden bij het ontstaan van kleinschalige woonvormen, gericht op verschillende groepen kinderen en jongeren (zie ook Bijlage 2).

1.2.1 Voor kinderen en jongeren met ernstige en complexe problemen

Deze vorm van kleinschalig verblijf wordt zowel binnen residentiële jeugdhulp als binnen het domein van gezinshuizen ontwikkeld. Het gaat om alternatieven die zich richten op kinderen en jongeren die niet thuis kunnen wonen en voor wie een plaatsing in een pleeggezin of gezinshuis niet mogelijk is. Reden daarvoor is dat jongeren zelf niet meer in een gezin willen wonen of dat zij zodanige problemen hebben dat dit de draagkracht van pleegouders of gezinshuisouders overvraagt. De kinderen en jongeren hebben ernstige en complexe problemen. Soms is het doel om kortdurend een woonplek te bieden totdat de jongere weer thuis kan wonen. In andere gevallen is het verblijf erop gericht dat kinderen en jongeren er kunnen opgroeien tot volwassenheid of dat zij er een thuis krijgen na een opname in een residentiële voorziening. Er zijn ook kleinschalige voorzieningen die crisisopvang bieden (De Baat et al., 2020; entrea lindenhout; Associatie voor Jeugd, 2019; Kooymans et al., 2018; Nijhof et al., 2020).

Van deze vorm van kleinschalig verblijf bestaat geen duidelijke definitie. Op meerdere plekken in Nederland ontstaan deze woonvormen, maar er is geen eenduidige naamgeving of omschrijving. Omdat er overeenkomsten zijn met GezinshuisPlus (Gezinshuis-Intensief) of een therapeutisch gezinshuis worden deze kleinschalige voorzieningen soms ook zo genoemd. De groeps grootte varieert van twee tot zes kinderen of jongeren, met een voorkeur voor maximaal vier. Bij Levvel omvatten de groepen niet meer dan vier kinderen of jongeren. Bij entrea lindenhout varieert het aantal van één tot zes kinderen of jongeren. De beroepsopvoeders werken in een klein, vast team van drie tot vier medewerkers. Het huis staat bij voorkeur in een woonwijk en de kinderen maken gebruik van de voorzieningen in de wijk (De Baat et al., 2020; entrea lindenhout; Associatie voor Jeugd, 2019; Nijhof et al., 2020).

Hoeveel kleinschalige woonvormen van dit type bestaan, was in 2020 niet bekend. Door de verschillende namen en omschrijvingen is het lastig vast te stellen hoeveel kleinschalige woonvormen er voor deze doelgroep zijn.

1.2.2 Voor jongeren die een risico vormen voor zichzelf of de omgeving

Ook instellingen voor JeugdzorgPlus hebben kleinschalige alternatieven ontwikkeld. Deze woonvormen richten zich op jongeren met een (voorlopige) machtiging voor een gesloten plaatsing vanwege het risico dat zij vormen voor zichzelf of hun omgeving. Doel van het kleinschalig verblijf voor deze groep is een plaatsing in een JeugdzorgPlus-instelling te voorkomen of te verkorten, of om de jongere te begeleiden bij de terugkeer naar huis of de overgang naar zelfstandig wonen.

Van Schie et al. (2020) hebben onderzoek gedaan naar deze vorm van kleinschalig verblijf. Het onderzoek bevestigt dat er een grijs gebied is in wat er onder kleinschalig verblijf wordt verstaan. Op basis van wetenschappelijk onderzoek en praktijkkennis is samen met JeugdzorgPlus-instellingen de volgende definitie van kleinschalige voorzieningen vastgesteld:

‘Een kleinschalige voorziening is een 24/7-verblijf binnen een gesloten of open residentiële jeugdzorginstelling, op een instellingsterrein of in een woonwijk, van maximaal zes - en bij voorkeur vier - jongeren tussen 8 en 23 jaar, in een huiselijke setting door een vast team van begeleiders met een minimum ratio op de groep van 1 op 4, waarbij een intensieve, individuele behandeling en/of begeleiding op maat - en zolang als nodig - wordt gegeven, met perspectief op wonen, zorg en onderwijs/arbeid tijdens verblijf en/of daarna’.

In 2020 zijn er tien van deze kleinschalige voorzieningen als alternatief voor JeugdzorgPlus gekomen (Van Schie et al., 2020).

1.2.3 Voor jongeren die een strafbaar feit hebben gepleegd

De justitiële jeugdinrichtingen (JJl's) ontwikkelden eveneens kleinschalige voorzieningen om meer maatwerk te kunnen bieden in de vrijheidsbeneming van jongeren die in aanraking zijn gekomen met het strafrecht. In 2020 zijn in Amsterdam en Zuid-Limburg twee voorzieningen gestart en op 1

januari 2021 in Groningen nog een. De komende jaren komen er nog twee kleinschalige voorzieningen bij².

Dit alternatief heeft als doel om bij een kortdurende vrijheidsbeneming de binding van de jongere met de maatschappij in stand te houden. Ook wordt het ingezet als resocialisatiefase voor jongeren in detentie of voor jongeren met een maatregel Plaatsing in een Inrichting voor Jeugdigen (PIJ-maatregel). Anders dan bij andere vormen van kleinschalig verblijf is de duur van het verblijf niet gekoppeld aan de hulpvraag van de jongere, maar aan de duur van de detentie of PIJ-maatregel. Veel jongeren in detentie gaan binnen twee maanden terug naar huis. Er is gekozen voor een maximale verblijfsduur van drie maanden zodat de kleinschalige voorziening kan blijven functioneren als tussenstap en de wachtlijst niet te hoog oploopt (Souverein et al., 2020; Dienst Justitiële Jeugdinstichting, 2020).

In deze vorm van kleinschalige voorziening wonen acht jongeren. De nadruk ligt op het continueren van wat goed gaat in het leven van de jongere, zoals dagbesteding (waaronder het volgen van onderwijs), reeds ingezette hulp, en ondersteuning uit het netwerk. De leefgroep is een waardevol onderdeel van de behandeling. Beveiliging op maat is een belangrijk aandachtspunt, ook bij de selectie van jongeren. In de pilots 'kleinschalige voorzieningen Amsterdam' is ervaring opgedaan met 'geïntegreerde beoordeling van jongeren' voor plaatsing (Souverein et al., 2019). Individuele en situationele criteria worden tegen elkaar afgezet. Twee criteria moeten in ieder geval aanwezig zijn: motivatie (waarbij wordt opgemerkt dat deze ook gestimuleerd kan worden) en beschermende factoren (dagbesteding, hulpverlening en vrijetijdbesteding). De behandeling en de beveiliging worden toegespitst op wat de jongere echt nodig heeft. Professionals, de jongere en zijn familie of netwerk werken vervolgens nauw samen aan wat nodig is om de kans op (terugval in) crimineel gedrag te verkleinen (Souverein, et al., 2020. Dienst Justitiële Jeugdinstichtingen 2020).

² Doel van het programma 'Veiligheidsbeneming Op Maat' (VOM) is dat er in 2024 vijf kleinschalige voorzieningen en vijf landelijke specialistische voorzieningen zijn.

2 Opgroeien en wonen in kleinschalig verblijf

Kinderen en jongeren hebben een thuis nodig waar zij wonen, leren en zich ontwikkelen. In deze paragraaf beschrijven we op welke manier kleinschalig verblijf hieraan kan bijdragen.

2.1 Groeps grootte

Het aantal kinderen en jongeren dat verblijft in een kleinschalige voorziening varieert in de praktijk (zie Bijlage 1). In de alternatieven voor residentiële jeugdhulp en JeugdzorgPlus varieert het aantal van één tot zes met een voorkeur voor maximaal vier. In de kleinschalige voorzieningen van de justitiële jeugdinrichtingen (Ji's) wonen acht jongeren.

Kinderen en jongeren ervaren een kleine groep over het algemeen als positief. Uit de eerste verkennende onderzoeken blijkt dat jongeren niet alleen een beter contact met de begeleiders ervaren, maar dat hun relaties met de andere jongeren op de groep ook positiever zijn. Zij ervaren steun aan elkaar en er zijn minder ruzies en roddels (Van Schie et al., 2020; Nijhof et al., 2020). Het relatief kleine aantal kinderen en jongeren in een kleinschalige groep draagt bij aan het normaliseren waardoor individuele behoeften, kansen, talenten en uitdagingen van kinderen en jongeren aandacht krijgen en worden benut (Nijhof, 2020; Ward, 2004). In grote groepen daarentegen dreigt meer nadruk te liggen op structuur. Dat werkt onnodig veel regels in de hand waardoor jongeren beperkt worden in hun autonomie.

Uit het onderzoek van Schie et al. (2020) bleek dat jongeren en professionals een geschakelde groep niet als kleinschalig ervaren, maar als een reguliere residentiële leefgroep. Het ging om een groep van elf jongeren waarvan vijf jongeren in het ene deel van het huis woonden en zes jongeren in het andere deel, met twee begeleiders die via een doorgang in de woning heen en weer kunnen lopen.

Een kleinere groeps grootte hangt samen met een betere kwaliteit en uitkomsten van residentiële hulp. Groepsopvoeders noemen hier zelf vier redenen voor (Harder & Knorth, 2007):

1. Te veel kinderen en jongeren bij elkaar geeft stress; er is een *overload* van stimuli, er ontstaat te veel onrust en drukte.
2. Goede relatievorming tussen bewoners onderling is in een grote groep lastig; de kans op veel wisselingen en ruzies wordt erdoor vergroot.
3. In een kleinere groep lukt het beter kinderen en jongeren individuele aandacht te geven; er is ook minder noodzaak tot een strikte en strenge regelgeving.
4. Met een kleinere groep lukt het beter bepaalde spel- of therapie-activiteiten te ondernemen.

Onderzoek geeft aanwijzingen dat de kwaliteit en de uitkomsten van de residentiële zorg vergroot kunnen worden door een afname van de groeps grootte. Gebruikers van de residentiële zorg, zowel kinderen en jongeren als beroepskrachten, hebben een voorkeur voor het verblijven in en werken met kleine leefgroepen. Hulpverleners lijken een kleinere groeps grootte te zien als een kenmerk van het gewenste aanbod voor kinderen en jongeren met ernstige gedragsproblematiek. Voor kleine groepen zijn in principe minder groepsopvoeders nodig dan voor grote groepen, waardoor er meer continuïteit in de begeleiding van kinderen en jongeren kan zijn. Kleine leefgroepen geven ook de mogelijkheid tot meer individuele aandacht per kind of jongere.

2.2 Leefklimaat

De Hogeschool in Leiden heeft veel onderzoek gedaan naar het leefklimaat in (justitiële) jeugdinstellingen. Van der Helm et al. (2011, 2018) toonden aan dat een goed leef- of leerklimaat (ook wel een 'open' therapeutisch leefklimaat genoemd) een voorwaarde is voor een cognitieve, sociaal-emotionele en persoonsontwikkeling van kinderen en jongeren.

In een positief leefklimaat (Van der Helm, Stams & Van der Laan, 2011):

- Ervaren kinderen en jongeren veel ondersteuning van responsieve opvoeders en verbondenheid met de andere bewoners;
- zijn er kansen voor kinderen en jongeren om zich te ontwikkelen in autonomie, zingeving en competentie;
- is er minimale repressie en zoveel mogelijk inspraak van kinderen en jongeren;
- is er een goede sfeer in termen van positieve onderlinge verhoudingen. Ook het bieden van stabiliteit en veiligheid (zonder veiligheid is er te veel stress om contact te maken en te groeien) en structuur (zonder structuur ontstaat verveling en probleemgedrag) horen bij een goede sfeer.

Veiligheid vormt de basis van een goed pedagogisch klimaat. Daarbij gaat het niet alleen om 'veiligheid bieden', maar ook om 'veiligheid ervaren' (De Baat & Berger, 2018). Door rust en veiligheid krijgt een kind of jongere de ruimte om nieuw vertrouwen en veerkracht te ontwikkelen en een betere relatie aan te gaan met zijn of haar behandelaar of begeleider een essentiële voedingsbodem voor positieve uitkomsten van behandeling. Immers, kinderen en jongeren zijn in staat te herstellen als zij een emotioneel beschikbare hechtingsfiguur krijgen (Bartelink & De Baat, 2013; Boris & Zeanah, 2005; Juffer, 2010) die sensitief, responsief, voorspelbaar en stabiel is (o.a., Coppens & Van Kregten, 2018; Bakermans-Kranenburg, Van IJzendoorn, & Juffer, 2003; Meins, 2013; Jongepier, Struijk, & Van der Helm, 2010).

De eerste onderzoeken naar kleinschalig verblijf bevestigen dat zowel jongeren als begeleiders het leefklimaat in deze woonvormen positiever beoordelen. Doordat professionals in kleinere groepen minder uniforme regels hanteren is het risico op repressie van jongeren lager (Harder & Knorth, 2007; Harder, 2018). In het onderzoek van Nijhof et al. (2020) onder 48 jongeren in kleinschalige groepen beschrijven die hun begeleiders als betrokken en zorgzaam. Door het kleinere aantal jongeren op de groep hebben begeleiders meer tijd en ruimte voor hen, waardoor zij eerder een vertrouwensband met hun begeleiders aangaan. Doordat begeleiders langere tijd achter elkaar aanwezig zijn voelt het voor jongeren alsof de begeleiders er ook wonen. Jongeren spreken vaker over hun 'huis' dan hun 'groep'. Het contact tussen jongeren onderling is ook beter. Ook in het onderzoek van Schie et al. (2020) naar kleinschalige voorzieningen in JeugdzorgPlus komt uit de interviews met jongeren, ouders en professionals een positief beeld naar voren van de sfeer in de groep (huiselijk, rustig en stabiel) en de relatie met de begeleiders (meer individuele aandacht en meer contact vanuit vertrouwen en gelijkwaardigheid).

2.3 Veiligheid van medewerkers en van kinderen en jongeren

Zoals hiervoor beschreven onder groeps grootte (2.1) en leefklimaat (2.2) is een kleinere groep overzichtelijker voor de medewerker, wat weer bijdraagt aan rust, veiligheid en onderlinge verhoudingen. Er komen minder incidenten voor. De meeste jongeren vinden dat een kleine groep

meer mogelijkheden biedt om een goede band met groepsgenoten op te bouwen waarin het veiliger is om elkaar aan te spreken op negatief gedrag (Nijhof et al., 2020; Van Schie et al., 2020, Souverein et al., 2020).

Binnen de ontwikkeling van kleinschalige voorzieningen in de justitiële jeugdinrichtingen is veel aandacht voor relationele beveiliging. Dit krijgt vorm door drie samenhangende componenten (Souverein et al., 2020):

1. een constructieve samenwerkingsrelatie tussen begeleider en jongere waarbij jongeren mede-eigenaar zijn van hun traject;
2. een basishouding van de begeleider die liefdevol is, gericht op verbinding met de leefwereld, oprecht empowerend en met wederzijds respect;
3. fysieke aanwezigheid van de begeleider; werkt preventief en biedt mogelijkheden voor contact en ondersteuning.

Zoals beschreven bij het leefklimaat (2.2) komt uit de eerste verkennende onderzoeken naar kleinschalig verblijf naar voren dat het leefklimaat en de relatie tussen jongeren en begeleiders en tussen jongeren onderling positiever worden beoordeeld (Nijhof, et al., 2020: Van Schie et al., 2020).

2.4 Groepssamenstelling

De kunst is om voortdurend aan te sluiten bij de vraag, behoefte en opgave van de jongere (en zijn gezinssituatie), met ruimte en variatie om te kiezen voor een woonplek (*matched care*) (BGZJ, 2019). In de praktijk zijn ervaringen opgedaan met groepssamenstellingen in kleinschalige voorzieningen waar lering uit kan worden getrokken.

Uit onderzoek naar pilots voor kleinschalige voorzieningen JeugdzorgPlus (Van Schie et al., 2020) komt naar voren dat in sommige instellingen geen onderscheid wordt gemaakt in doelgroepen en jongeren zonder onderscheid samen geplaatst worden. Andere instellingen maken wel onderscheid op basis van specifieke kenmerken zoals intelligentieniveau, geslacht, leeftijd en zorgbehoefte. Aandachtspunten die genoemd worden met betrekking tot de combinatie van problematieken binnen één groep zijn:

- fysieke agressie: jongere mag geen bedreiging vormen voor anderen;
- drugsmisbruik;
- psychiatrische problematiek: mag niet op de voorgrond staan;
- zwaar autisme: er moet een bepaalde mate van groei zijn;
- niet meerdere jongeren met een suïciderisico bij elkaar;
- het voorkomen van de combinatie van slachtoffers en daders in één groep.

In het onderzoek van Nijhof et al. (2020) bleek een groepssamenstelling op basis van een categoriale insteek (indeling op basis van geslacht, leeftijd en problematiek) bij de kleinschalige voorzieningen, in de praktijk problematisch voor de groepsdynamiek. De jongeren bevestigden elkaar al snel in hetzelfde problematische gedrag en trokken elkaar mee in negatieve situaties. Coördinatoren geven aan dat een combinatie van jongeren met verschillende problemen maakt dat de jongeren een individuele en verschillende benadering makkelijker accepteren, dat er minder sprake is van heftige incidenten en meer ruimte is om van elkaar te leren.

Ook bij de ontwikkeling van kleinschalige voorzieningen als alternatief voor justitiële jeugdinstellingen is de vraag gesteld welke jongeren bij elkaar geplaatst kunnen worden. Ervaringen in een proeftuin in Nijmegen met het samen plaatsen van jongeren met een verschillende strafrechtelijke titel waren positief. In de proeftuin in Groningen is, weliswaar op zeer beperkte schaal, positieve ervaring opgedaan met het samen plaatsen van meisjes en jongens (Souverein et al., 2020).

2.5 Behandeling op maat

Er is behoefte aan kleinschalige woonvoorzieningen waar kinderen en jongeren kunnen wonen en waar behandeling aanvullend en 'op maat' geboden wordt (Hageraats et al., 2020). Het starten of beëindigen van een behandeling heeft geen invloed op de woonsituatie. Wanneer behandeling en verblijf worden losgekoppeld kunnen kinderen en jongeren zo lang als nodig en wenselijk is op dezelfde plek blijven wonen. Dit betekent voor hen de mogelijkheid van continuïteit in relaties, onderwijs of werk, en vooral ook rust.

2.6 Dagprogramma, aansluiten onderwijsperspectief

Zo gewoon mogelijk onderwijs volgen en deelnemen aan vrijetijdsactiviteiten zijn wezenlijke elementen van het gewone leven, ook als het gewone leven wordt verstoord en thuis wonen (even) niet meer gaat. Juist dan zijn school, sport en andere activiteiten belangrijk als beschermende factor. Kleinschalige woonvoorzieningen dicht bij huis vergroten de kans dat kinderen en jongeren op hun eigen school kunnen blijven en kunnen blijven deelnemen aan sport- en andere vrijetijdsactiviteiten. Flexibele onderwijs-zorgarrangementen gekoppeld aan dagbesteding kunnen hierin voorzien.

Onderwijs draagt bij aan het normaliseren, aan het vergroten van weerbaarheid en zelfvertrouwen en aan het succesvol participeren in de maatschappij (Nijhof et al., 2020; Boendermaker et al., 2013; Lange et al., 2011). De verbinding en samenwerking met lokale en regionale onderwijspartners is essentieel voor het vormgeven van onderwijs bij kleinschalige voorzieningen of voor het vinden van een plek in het onderwijs op een school in de buurt voor jongeren die in een kleinschalige voorziening wonen.

De projectgroep Onderwijs bij kleinschalige voorzieningen heeft daarvoor in 2019 de volgende aandachtspunten genoemd:

- De schoolloopbaan van jongeren is vaak verstoord waardoor een herstelproces met veel zorg en ondersteuning nodig is. Veel jongeren kunnen de moed voor het hervatten van de schoolloopbaan maar moeilijk opbrengen, verzuimen vaak of worden van school gestuurd. Gevolg is dat veel jongeren thuiszitten. Het vraagt veel van het team van professionals in kleinschalig verblijf als de jongeren geen dagbesteding hebben en overdag thuis zijn.
- Jongeren hebben verschillende leeftijden, vaak variërend tussen 12 en 18 jaar.
- Jongeren hebben een verschillend niveau, van praktijkonderwijs tot vwo/mbo.
- Hoe kleiner de voorziening, hoe minder onderwijsexpertise er beschikbaar is.

De projectgroep Onderwijs bij kleinschalige voorzieningen beveelt aan om de school van herkomst betrokken te houden zodat in samenwerking met deze school het onderwijsleerproces kan worden

vormgegeven. Daarvoor adviseert de projectgroep tevens om een jongere bij de school van herkomst ingeschreven te houden waardoor het samenwerkingsverband, waar deze school bij is aangesloten (financieel) verantwoordelijk blijft. Tot slot geeft de projectgroep het dringende advies voor meer samenwerking tussen de ministeries van OCW, VWS en JenV, en óók tussen de samenwerkingsverbanden passend onderwijs, mbo's en gemeenten. Om aan de diversiteit in onderwijsbehoeften tegemoet te komen, de leerlingen een goed leerklimaat te bieden (waarin zij ook samen kunnen leren met medeleerlingen) en de duurzaamheid van het aanbod te kunnen waarborgen, heeft het ministerie van OCW aangegeven dat volume noodzakelijk is, en ook dat er diverse varianten mogelijk zijn die een nadere verkenning vragen (BGZJ, 2019).

Over de vraag 'Hoe organiseren we onderwijs bij schaalverkleining in Jeugdzorgplus-instellingen en/of ombouw naar kleinschaligheid?' beveelt de projectgroep aan om alternatieven voor geslotenheid, zoals kleinschalige voorzieningen, altijd op te pakken in samenwerking met gespecialiseerde jeugdzorg en onderwijsinstellingen (OBKV, 2020).

Waar de jongeren onderwijs volgen hangt af van de locatie van de kleinschalige woonvorm. Wanneer de locatie in de wijk ligt is er vaak geen collectief programma. Het lukt dan niet altijd om onderwijs of dagbesteding te realiseren. Scholen in de wijk zijn niet altijd voldoende toegerust om passend onderwijs te bieden aan jongeren met ernstige gedragsproblematiek. Binnen de ontwikkeling van kleinschalige voorzieningen JeugdzorgPlus vraagt de vormgeving van onderwijs en een dagprogramma nog aandacht (Van Schie et al., 2020, Nijhof et al., 2020).

Bij verblijf in de kleinschalige voorziening justitiële jeugdinrichting lukt het meestal om de dagbesteding (waaronder school) van de jongeren te continueren (Soeverein et al., 2020). Dit heeft verschillende oorzaken. Soms is een kleinschalig verblijf gevestigd op het terrein van een justitiële jeugdinrichting waar ook het onderwijs is georganiseerd, en kan dit onderwijs gewoon doorgaan. Soms wordt vervoer naar de oude school geregeld en is dit haalbaar omdat jongeren over het algemeen slechts korte tijd in een kleinschalige voorziening van een justitiële jeugdinrichting verblijven.

Een aantal gemeenten en samenwerkingsverbanden biedt School2Care³, een succesvol onderwijszorgarrangement met een geïntegreerd aanbod van onderwijs, (jeugd)zorg en begeleide vrijetijdsbesteding voor jongeren van 12 tot 17 jaar met zeer complexe problemen die niet of nauwelijks nog naar school gaan. De jongere krijgt zes tot negen maanden een intensief dagprogramma (vaak van acht tot acht). Daarna stroomt de jongere door naar een reguliere opleiding, stage of werk waarbij hij zes maanden ambulante begeleiding ontvangt (Pronk, 2016).

2.7 Ouders en netwerk

Een kleinschalige voorziening biedt door rust en continuïteit meer mogelijkheden voor herstel van de relatie met ouders en het netwerk. Het nauw betrekken van ouders kan een stabiliserende

³ School2Care is door een onafhankelijke erkenningscommissie beoordeeld als 'goed onderbouwd' en in 2017 opgenomen in de Databank Effectieve Jeugdinterventies.

invloed hebben op de kinderen en jongeren. Praten aan de keukentafel, blijven eten en koffie komen drinken dragen bij aan 'de gewooneheid' van het leven in de groep en kan de steun en medewerking van de ouders versterken (Associatie voor Jeugd, 2019).

Uit de studies naar kleinschalig verblijf komt naar voren dat het betrekken van ouders ook in deze woonvorm een aandachtspunt blijft. Om ouders daadwerkelijk te betrekken is het nodig dat zij gedurende het hele traject ervaren dat zij actief worden betrokken, meedoen en meebeslissen. Professionals en ouders beoordelen het onderlinge contact als wisselend (Soeverein et al., 2020; Van Schie et al., 2020).

2.8 Passend vakmanschap

Begeleiders op een kleinschalige groep zijn professionele opvoeders die vaak en lange periodes achtereenvolgend aanwezig zijn maar er niet zelf wonen.

De basisbehoeften van jongeren (verbondenheid, competentie en autonomie) kunnen worden 'vertaald' naar drie kerntaken van medewerkers (Harder et al., 2020):

- Verbondenheid: het aangaan en onderhouden van een therapeutische alliantie met de kinderen en jongeren en belangrijke personen in hun omgeving;
- Competentie: het stimuleren van groei, ontwikkeling en competentiebeleving van kinderen en jongeren; leermomenten creëren en ruimte bieden om te oefenen met nieuw gedrag;
- Autonomie: zo weinig mogelijk inperking van autonomie en zo veel mogelijk zelfstandigheid en bewegingsruimte voor de kinderen en jongeren.

Een positieve relatie tussen kinderen, jongeren en medewerkers draagt bij aan een positief leefklimaat waarin jongeren veel ondersteuning en weinig repressie ervaren (Van der Helm, 2011). Wanneer de hierboven genoemde kerntaken van medewerkers worden vertaald naar het functioneren van medewerkers in het team (Van Miert & Dekker, 2012), betekent dit:

- Verbondenheid: in het functioneren van het team gaat het om vertrouwen, samenwerking, informatie-uitwisseling, commitment met de opvoedings- of begeleidingstaak waar de medewerker voor staat en met de organisatie waar de medewerker werkt.
- Competentie: kunnen samenwerken met collega's en in staat blijven het werk te doen en vol te houden.
- Autonomie: de mate waarin medewerkers het gevoel hebben ertoe te doen, gezien, gehoord en gewaardeerd te worden; beslissingsruimte en mate van invloed op taakeisen en -kenmerken.

3 Organiseren van kleinschalig verblijf

De wijze van organiseren van kleinschalig verblijf hangt nauw samen met het doel en de uitgangspunten van deze vorm van zorg: het bieden van een thuis aan kinderen en jongeren. In deze paragraaf gaan we in op wat kleinschalig verblijf vraagt van professionals, organisaties en financiering.

3.1 Professionals

Begeleiders op een kleinschalige groep zijn professionele opvoeders (op hbo-niveau opgeleid en SKJ geregistreerd). Het vinden van de juiste medewerkers om met jongeren in een kleinschalige voorziening te gaan 'wonen' is erg lastig. Er is krapte op de arbeidsmarkt. De vraag om een grote beschikbaarheid, de noodzaak om bestand te zijn tegen grote fysieke en emotionele druk en een salaris dat is gebaseerd op een 'gewone' werkweek vormt een bijzondere combinatie. Assessmentspecialist Peter Vonk (2009) beveelt aan om niet te zoeken naar de ideale kandidaat maar naar medewerkers die dat kunnen worden. Ondersteuning (meedenken, meedoen, mee-eten) van hun directe familie en vrienden acht hij hiervoor van groot belang.

Tijdens een kennissessie 'kleinschalige leefgroepen' presenteerde Peter Vonk in een videoboodschap zeven eigenschappen van professionals die belangrijk zijn voor kleinschalig verblijf (Associatie voor Jeugd, 2019):

1. Een sterke intrinsieke motivatie of zelfs idealisme (balans willen aanbrengen in een kinderleven);
2. Aard en aanleg: stevigheid van karakter en persoonlijkheid maar ook empathisch en met een zekere onbevangeheid;
3. Niet-repressieve attitude: niet vluchten voor problemen;
4. Trauma-sensitiviteit;
5. Bestand zijn tegen grote fysieke en emotionele druk;
6. Grote aanwezigheid tegen een relatief laag inkomen;
7. Steun vanuit het privénetwerk.

Nijhof et al. (2020) beschrijven onder meer de volgende knelpunten in het werven en behouden van medewerkers voor de kleinschalige voorzieningen:

- Jonge beginnende medewerkers hebben wel tijd (geen gezin) maar weinig ervaring;
- Het werk is veeleisend; qua tijd, inzet, duur van de diensten;
- Er zit spanning tussen de opdracht van 'zo gewoon mogelijk' wonen en opgroeien, en tegelijk gedrag moeten kunnen duiden;
- Omgaan met fysiek en verbaal geweld van jongeren;
- Weinig ruimte voor eigen ontspanning tijdens lange diensten;
- Groot verloop onder medewerkers;
- Hoog ziekteverzuim onder medewerkers.

Uit interviews met professionals in twee organisaties (Nijhof et al., 2020) kwam het beeld naar voren dat juist jonge beginnende professionals veelal tijd en ruimte hebben om lange diensten te draaien, variërend van 24 tot 72 uur, omdat zij meestal nog geen eigen gezin hebben. Uit de ervaringen van de instellingen bleek echter dat met een team van alleen relatief onervaren

professionals onvoldoende goede kwaliteit aan hulp kon worden geboden, ondanks intensieve coaching. De problematiek van de jongeren was zodanig complex dat medewerkers ervaring nodig hebben. Een coördinator zegt hierover:

“Je verwacht veel van de begeleiders. De problematiek van de jongeren vraagt om ‘achter gedrag te kunnen kijken’ en tegelijkertijd wil je dat de jongeren ‘zo gewoon mogelijk’ wonen en opgroeien. Dat is voor beginnende professionals een ingewikkelde opdracht.”

Veel ervaren medewerkers hebben eigen gezinnen met jonge kinderen waarmee de vereiste langdurige inzet in kleinschalige groepen lastig te combineren valt. In de praktijk bleek een combinatie van jongere en wat oudere, meer ervaren medewerkers (zonder kinderen of wiens kinderen al uit huis zijn) goed te werken. Maar het was - en blijft - een uitdaging om personeel te vinden voor een evenwichtig samengesteld team.

3.2 Grootte van een team en samenstelling van een team

In alle onderzoeken en praktijkvoorbeelden over kleinschalige voorzieningen (met uitzondering in de Justitiële Jeugdinstelling) wordt gesproken over teams van drie of vier opvoeders die weliswaar niet inwonen maar toch met de jongeren veel tijd doorbrengen in de groep (zie ook het overzicht in Bijlage 1).

Een team kan stabiliteit bieden door zo min mogelijk verschillende medewerkers in te zetten zodat er meer continuïteit in de begeleiding kan zijn. Kinderen en jongeren hebben het nodig om positieve relaties op te bouwen met begeleiders om weer vertrouwen te krijgen in volwassenen en in hun toekomst (Juffer, 2010). Het komen en gaan van medewerkers levert breuken in therapeutische allianties op en kan een negatieve invloed hebben op de verbondenheid tussen kinderen en jongeren en medewerkers.

Samen dragen medewerkers zorg voor continuïteit en een goed leefklimaat. De samenstelling van een team kan direct gevolgen hebben voor de manier van samenwerken. Het samenspel van de teamleden verdient dan ook bijzondere aandacht, bijvoorbeeld in opleiding en training (Van Miert, 2012). Uit onderzoek naar de relatie tussen werkmotivatie en het leefklimaat op leefgroepen in de semigesloten residentiële zorg concludeert Van Miert dat een hoge mate van werkmotivatie een hogere mate van ondersteuning en groei, en een lagere mate van repressief gedrag op de leefgroep voorspelt. Een hoge werkdruk blijkt een directe voorspeller te zijn voor ervaren repressie op de leefgroep.

Een goed functionerend team bestaat over het algemeen uit heel verschillende mensen. Omdat de wensen van een kind kunnen verschillen, biedt diversiteit in de opvoedersgroep hen meer keuze (Van der Helm, 2011). Daarnaast is het van belang dat er een goede match is in het team, dat er onderling een hechte band is en dat de teamleden vertrouwen op elkaars expertise en werkwijze (Nijhof et al., 2020). Zij moeten immers telkens weer gezamenlijk nadenken over wat het beste is voor deze jongere op dit moment (Associatie voor Jeugd, 2019).

3.3 Ondersteuning van het team

Teams hebben specialistische ondersteuning en teamcoaching nodig om dit werk vol te houden. De ontwikkeling van een team behoeft veel aandacht. Ook is professionele ondersteuning ten behoeve van kinderen en jongeren noodzakelijk en bij voorkeur alle dagen en avonden beschikbaar zijn. Er

zijn enkele vormen van ‘onderlinge ondersteuning’ bekend, met goede resultaten. In de pleegzorg in Engeland wordt gewerkt met het Mockingbird Family Model⁴ en in Drenthe en Rotterdam worden een reeks kleinschalige voorzieningen als een ‘kraal’ op korte afstand van elkaar gevestigd en organiseren de groepen onderling praktische ondersteuning.

Bij Fier en Inforsa is een de-escalatieondersteuner toegevoegd aan het team die zowel door een medewerker als door een jongere kan worden opgeroepen bij een (dreigende) escalatie (Associatie voor Jeugd, 2019).

In het onderzoek van Nijhof et al. (2020) stellen professionals voor om een vaste pool van twee invallers aan een kleinschalige voorziening te koppelen om bij ziekte of anderszins het team te hulp te schieten. Ook noemen zij als mogelijkheden om het team te versterken trainingen over veerkracht, teambuilding en intervisiebijeenkomsten vanuit de presentiebenadering, naast het gezamenlijk ondernemen van ontspannende activiteiten.

Medewerkers noemen het werken in een kleinschalige groep ‘best vaak eenzaam’. Ze beschrijven de steun van hun partner thuis, van het centrale management en van collega’s op andere leefgroepen en afdelingen als onmisbaar. De medewerkers zouden veel baat hebben bij contact met ‘collega’s’ binnen en buiten de organisatie (Associatie voor Jeugd, 2019).

3.4 Werkklimaat en werkdruk

Medewerkers van een kleinschalige voorziening moeten goed voor zichzelf kunnen zorgen om te kunnen overleven in deze extreem intensieve functie. Het draait om hun welzijn (fit blijven) en de balans tussen werk en privé (Associatie voor Jeugd, 2019).

Uit onderzoeken door de Hogeschool Leiden en de Universiteit van Amsterdam, naar het leef-, leer- en werkklimaat in de justitiële jeugdinstellingen (Van der Helm et al., 2014) is bekend dat een positief werkklimaat een belangrijke voorwaarde is om medewerkers te ondersteunen in het creëren en behouden van een positief leefklimaat. Te veel regels en controle kan leiden tot repressie en onderdrukking en dat leidt weer tot meer angst, depressie, wantrouwen en een beschadiging van de therapeutische relatie tussen de begeleiders en kinderen en jongeren. In een eerder onderzoek spreken Van der Helm et al. (2011) over de risico’s op een dwangcyclus door repressieve medewerkers. Dit veroorzaakt ook meer stress bij medewerkers en een hoge werkdruk (Lambert et al., 2011). En een verhoogde werkdruk vormt een bedreiging voor het leefklimaat van jongeren (Van der Helm et al., 2011). Onderbezetting van een team leidt tot werkstress en zet het werkklimaat onder druk (Steenhuisen, De Zwart & Visser, 2011).

Van Schie et al. (2020) constateren dat ook binnen een deel van de kleinschalige voorzieningen veel wisselingen in begeleiders zijn. Wisselingen in de teamsamenstelling leiden vaak tot veranderingen in de teamsamenwerking, wat kan leiden tot een (tijdelijke) verhoogde beleving van de werkdruk.

⁴ Het Mockingbird-model is gebaseerd op een extended family model. In meerdere landen worden er pilots mee gedraaid in de pleegzorg. Het doel is communities te creëren van acht tot tien pleeggezinnen. Een korte time-out, onderlinge steun en een gezamenlijke training komen eenvoudig tussen pleeggezinnen tot stand. Eén (ervaren!) pleeggezin wordt getraind tot ‘hub-home’, is de drijvende kracht in het netwerk en heeft tevens twee extra slaapkamers beschikbaar.

3.5 Organisatievorm: eigen onderneming of dienstverband

In de aanpak van de ontwikkeling van een kleinschalige voorziening is sprake van diverse organisatievormen. Begeleiders zijn in loondienst, geheel zelfstandig (ondernemingsmodel) of werken onder de ‘paraplu’ van een organisatie. Zie hiervoor ook het overzicht in Bijlage 1. Met uitzondering van het zelfstandig ondernemersmodel, worstelen allen met continuïteit en professionaliteit als gevolg van de kleine schaal en het uitvoeren van de werkzaamheden binnen de grenzen van de Arbeidstijdenwet.

In de praktijk zien we dat entrea lindenhout voornamelijk werkt met zelfstandig ondernemers die een kleinschalige groep zien als een eigen onderneming en zich daar vrij autonoom in bewegen. Ze voelen zich eigenaar; het zijn hún kinderen. De rol van de organisatie is beschermend en ondersteunend. Ook bepaalt de organisatie welke kinderen en jongeren in aanmerking komen voor de voorziening en lost zij complexe problemen op. Levvel heeft de medewerkers op de loonlijst staan, maar de teams zijn redelijk zelfsturend: ze delen hun eigen werktijden in, regelen opvang bij verzuim van een collega en lossen incidenten en problemen met de kinderen zelf op. De organisatie bepaalt wel de in- en uitstroom van de groep, de omvang en de samenstelling van het team.

Deelnemers aan de kennissessie van de Associatie voor Jeugd in 2019 formuleerden een aantal knelpunten in de organisatie van de kleinschalige leefgroepen:

- De groepen worden ervaren als geïsoleerde eilanden die te zeer los van elkaar staan en te weinig kennis uitwisselen.
- Veel dagelijkse bezigheden komen neer op het oplossen van organisatorische onvolkomenheden of administratie. Medewerkers zijn bezig met iets anders dan waarvoor ze zijn gekomen en dat is een stressfactor.
- Het management biedt te weinig erkenning en te weinig ondersteuning.
- Collectief geformuleerde arbeidsovereenkomsten (cao’s) zijn niet toepasbaar op het werk in deze groepen.

3.6 Arbeidstijdsverhouding, cao, arbeidswetgeving

In de cao Jeugdzorg zijn afspraken vastgelegd over werktijden en diverse diensten zoals slaap- en bereikbaarheidsdiensten. Werknemers die autonoom hun tijd mogen indelen hebben ontheffing van de Arbeidstijdenwet en het Arbeidstijdenbesluit. Ook gezinshuisouders vallen hieronder. In het Arbeidstijdenbesluit (lid 3 artikel 2.1:2) is geregeld dat de volgende artikelen van de Arbeidstijdenwet en de daarop berustende bepalingen niet van toepassing zijn op gezinshuisouders:

- 4.2 (mededeling arbeids- en rustpatroon)
- 4.3 (registratie arbeids- en rustpatroon)
- Hoofdstuk 5 (arbeids- en rusttijden)
- Hoofdstuk 6 (medezeggenschapsaspecten)

Voor medewerkers die in loondienst werken in een kleinschalige voorziening is er geen aparte regeling. Om de cao te omzeilen worden soms creatieve middelen ingezet.

Medewerkers vertellen echter ook over werkweken van zestig tot zeventig uur bij een contract van 36 uur, overuren die niet worden uitbetaald en de onmogelijkheid om deze op te nemen in vrije tijd (Associatie voor Jeugd, 2019).

“Het is een functie die meer een manier van leven is, dan een manier van werken.”
(John Goessens, manager entrea lindenhout in: Associatie voor Jeugd, 2019).

In een kennissessie georganiseerd door de Associatie voor Jeugd (2019) spraken medewerkers de volgende wensen uit: burn-out preventie, opleiding en coaching en contracten waarmee zij een salaris ontvangen welke recht doet aan hun inzet.

3.7 Leiderschap in de organisatie

De wijze waarop medewerkers worden aangestuurd door hun leidinggevende is van invloed op de onderlinge samenwerking en afstemming (Bass & Bass, 2009). Daarbij is er sprake van een parallel proces: een innovatieve organisatiecultuur en een inspirerende wijze van leidinggeven maken het mogelijk dat groepsleiders op een inspirerende wijze leidinggeven aan kinderen en jongeren (Boeke, 2010). Een voorwaarde voor een goede omgangscultuur in kleinschalige groepen is dat het management dit voorleeft. Relationeel werken in de groepen komt alleen van de grond als leidinggevendenden hier actief achter staan en dit zelf ook toepassen (Associatie voor Jeugd, 2019). Beginnende groepen dienen intensief gemonitord te worden om het grote afbreukrisico zoveel mogelijk te beperken. Het handhaven van principiële uitgangspunten (niet repressief worden, onderling veel blijven overleggen, reflectie et cetera) moeten worden bewaakt.

“Het ontwerp van de meest evenwichtige manier van werken wordt gemaakt aan de keukentafel van het project voor kleinschalig verblijf, niet aan het bureau van de manager.”
(John Goessens, manager entrea lindenhout).

3.8 Huisvesting en inrichting

Het is van belang om onderscheid te maken tussen ‘grootte van de groepen’ en ‘grootte van de instellingen’ als het gaat om kleinschalige voorzieningen. Soms zijn er redenen voor een kleinschalig verblijf op het terrein van een jeugdzorginstelling (mogelijkheid van onderwijs, ondersteuning van professionals dichtbij) en soms voor een vestiging in een woonwijk (zo normaal mogelijk). Grote residentiële voorzieningen zijn veelal gebouwd buiten de bebouwde kom, op voordelige grond. Dat kan voor een kleinschalige voorziening financieel aantrekkelijk zijn.

In Bijlage 1 worden de verschillen weergegeven. De voorkeur heeft de woonwijk. Door de ligging van een kleinschalige voorziening, geïntegreerd in een woonwijk, kunnen kinderen en jongeren de binding met de maatschappij aangaan (Souverein et al., 2019). De toegang tot burens, lokale scholen, winkels, sport en andere vormen van vrijetijdsbesteding maakt het leven ‘zo gewoon mogelijk’. Soms geeft een gemeente geen toestemming voor een kleinschalige voorziening omdat er geen ‘maatschappelijke bestemming’ op een pand rust.

De inrichting van een huis is ook belangrijk voor de sfeer. Een huiselijke omgeving waarin kinderen en jongeren zich veilig voelen, kan bevorderd worden door materiaalgebruik (zachte vloeren,

sfeervolle verlichting) en privacy in de vorm van een plek waar zij zich kunnen terugtrekken en die ze naar eigen smaak kunnen inrichten (Bailey, 2002).

3.9 Veiligheid in de buurt en de omgeving

Amsterdam en Groningen hebben ervaringen met een kleinschalige Jji-voorziening in een woonwijk waar jongeren in een laag beveiligde (lager dan de Jji) setting verblijven. In verschillende mate is er contact met buurtbewoners.

Naar aanleiding van de inbedding van de kleinschalige Jji-voorziening in Amsterdam zijn de volgende aanbevelingen gedaan voor het creëren van draagvlak in de woonwijk wanneer daar een kleinschalige voorziening voor een risicovolle doelgroep wordt gevestigd (Mathijssen, 2017). Ook andere kleinschalige initiatieven kunnen deze aanbevelingen ter harte nemen:

- Wees transparant over besluitvorming van de komst van een kleinschalige voorziening. Wie is waarvoor verantwoordelijk? Trek samen met de buurt op.
- Breng de context goed in beeld en sluit aan bij behoeften en belangen van de wijk en omwonenden.
- Communiceer tijdig, helder, eerlijk en transparant. Denk als voorziening én als buur.
- Maak een bewuste afweging over gewenste inzet van vrijwilligerswerk van jongeren in het kader van wederkerigheid.
- Blijf in contact met omwonenden en stakeholders, en monitor.
- Maak een risico-inventarisatie: wat zijn de risico's voor direct omwonenden? Waar kunnen ze mee te maken krijgen? En, wat zijn de risico's voor de bewoners van de kleinschalige voorziening? En welke maatregelen kun je preventief toepassen?

3.10 Bekostiging

Tarieven voor jeugdhulp met verblijf zijn niet landelijk vastgesteld. Gemeenten hanteren verschillende tarieven, ook voor plaatsingen in gezinshuizen en pleegzorg. Doordat niet elk gezinshuis hetzelfde is (qua grootte, ondersteuningsaanbod, huisvesting en dergelijke) verschilt ook de kostenstructuur van locatie tot locatie, en daarmee het tarief dat de gemeente hanteert. In de praktijk ontvangen gezinshuisouders een dagvergoeding per kind. Aanvullende behandelingen, worden per traject vergoed. Individuele gecertificeerde instellingen hebben de kosten versleuteld in het tarief bij de inkoop door gemeenten (Ministerie van Veiligheid en Justitie, et al., 2018).

Operationeel is een kleinschalige groep niet duurder wanneer begeleiders bereid zijn om zestig tot zeventig uur per week aanwezig te zijn tegen een betaling van 36 uur. Hier bovenop komen dan nog kosten voor overhead, vastgoed en faciliteiten. Plaatsingen worden door gemeenten vaak ingedeeld bij de 'middenzorg' of 'de lichte zorg' terwijl er vaak kinderen verblijven die 'zware zorg' nodig hebben (Associatie voor Jeugd, 2019). Ook Van Schie et al. (2020) noemen de financiële haalbaarheid van kleinschalig verblijf een aanbeveling voor nader onderzoek.

Het 'woonplaatsbeginsel' (Ministerie voor Veiligheid en Justitie et al., 2016) kan het voor een gemeente lastig maken akkoord te gaan met verblijf van een jongere in een kleinschalige voorziening in hun gemeente. Wie betaalt de rekening?

4 Tot slot: richting geven aan kleinschalig verblijf

Het ontwikkelen van kleinschalige woonvormen is geen doel op zich. Het is een middel om een passend aanbod te creëren voor kinderen en jongeren met complexe en meervoudige problemen die nu zijn aangewezen op (gesloten) residentieel verblijf. In de praktijk zien we dat er verschillende varianten van kleinschalig verblijf zijn ontstaan. Dit past bij de verschillende doelen die met deze woonvormen worden beoogd en de individuele aanpak 'op maat' voor kinderen en jongeren die er wonen.

In 2020 is een aantal verkennende onderzoeken verschenen waarmee de eerste ervaringen met kleinschalig verblijf in verschillende contexten zijn beschreven (Nijhof et al., 2020; Van Schie et al., 2020; Soeverein et al., 2020). Uit deze studies komen aanwijzingen dat kleinschalig verblijf door ouders, jongeren en professionals positief wordt ervaren. Kleinschalig verblijf biedt verschillende voordelen:

- Het is een vorm van verblijf die lijkt op een gezin, met veel mogelijkheden om deel te nemen aan het gewone leven.
- Een kleinschalig verblijf draagt bij aan een positief en veilig leefklimaat met ruimte voor individuele en persoonlijke aandacht voor kinderen en jongeren, hun gezin en netwerk, en hun persoonlijke leefomstandigheden.
- In een kleinschalig verblijf is het makkelijker om een vertrouwensband op te bouwen tussen kinderen en jongeren en hun begeleiders, en tussen jongeren onderling.
- Het biedt meer mogelijkheden om individueel maatwerk te bieden in behandeling, ondersteuning en wonen.
- Door het kleine aantal vaste opvoeders ontstaat er meer rust en stabiliteit in de groep.
- Een kleinschalig verblijf biedt meer continuïteit. Indien gewenst kunnen kinderen en jongeren er blijven wonen tot ze volwassen zijn.

Bij de ontwikkeling van kleinschalig verblijf komen ook vragen en knelpunten op verschillende gebieden naar voren die aandacht vragen zoals:

- Doelgroep voor welke kinderen en jongeren is een kleinschalige voorziening de juiste aanpak, wat is een goede samenstelling, hoe doe je de matching?
- Vakmanschap: hoe kunnen professionals zich verbinden aan kinderen en jongeren met ernstige en complexe problematiek en met hen samenleven zonder wederkerigheid en loyaliteit te verwachten?
- Personeel: het streven is zo min mogelijk gezichten op de groep en meer continuïteit van de begeleiding. Daardoor werken begeleiders vaak meerdere dagen achter elkaar waarbij niet alle inzet financieel beloond wordt. Jonge begeleiders missen vaak de benodigde ervaring voor dit werk en meer ervaren begeleiders hebben vaak ook een eigen gezin die tijd en aandacht vraagt.
- Onderwijs: veel kinderen en jongeren hebben een gebroken schoolloopbaan, soms voor langere tijd geen onderwijs gevolgd en of zijn weinig gemotiveerd om naar school te gaan. Samenwerking met het onderwijs is van groot belang.

- Juridische context: er zijn verschillende organisatorische vormen van kleinschalig verblijf ontstaan. Welke vorm het best past zal samenhangen met doel en doelgroep en regionale wensen en mogelijkheden. Collectief geformuleerde arbeidsovereenkomsten (cao) zijn niet toepasbaar op het werk in deze groepen.
- Financiering en huisvesting: vraagstukken voor gemeenten en instellingen.

Kleinschalig verblijf in de jeugdhulp is in ontwikkeling. De eerste ervaringen nodigen uit om verder te gaan met deze ontwikkeling in de praktijk, ervaringskennis uit te wisselen en verdiepend onderzoek te doen. Binnen de JJI en JeugdzorgPlus zijn al meer ervaringen opgedaan met kleinschalig verblijf. Door de uitkomsten beschikbaar te stellen kunnen andere sectoren en regio's hiervan profiteren.

Een Consortium 'Kleinschalig Verblijf' initieert wetenschappelijk onderzoek naar deze vorm van Jeugdhulp. Daarnaast wordt een landelijk lerend netwerk voor kleinschalig verblijf opgezet. Deelnemers uit de praktijk van de residentiële jeugdzorg, gemeenten, ouders en kinderen en jongeren kunnen hier hun ervaringen delen, vragen stellen en samen naar oplossingen zoeken.

5 Referenties

Associatie voor Jeugd (2019). Rapportage uit de kennissessies 'Kleinschalige leefgroepen', georganiseerd door de Associatie voor Jeugd in 2016, 2017 en 2019.

Bastiaanssen, I., Kerkhof, L., Addink, A. (2019). *Speerpunten voor residentiële jeugdzorg*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

Bailey, K. A. (2002). The Role of the Physical Environment for Children in Residential Care, *Residential Treatment For Children & Youth*, 20:1, 15-27.

Bakermans-Kranenburg, M. J., IJzendoorn, M.H. van, & Juffer, F. (2003). Less is more: meta-analyses of sensitivity and attachment interventions in early childhood. *Psychological bulletin*, 129, 195.

Bartelink, C. & De Baat, M. (2013). Ook in de Jeugdzorg kan een kind veilig hechten. Uithuisplaatsing: liefst in pleeggezin of gezinshuis. *Jeugd en Co Kennis*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

Bass, B. M. & Bass, R. (2009). *The Bass Handbook of Leadership: Theory, Research, and Managerial Applications*. The Free Press, New York, NY.

Boekee, I. (2010). *Angst de Baas, invloed van het therapeutisch leefmilieu op pedagogisch medewerkers binnen justitiële jeugdinrichting*. Universiteit van Leiden: masterscriptie.

Boendermaker, L., Rooijen, K. van, Berg, T., & Bartelink, C. (2013). *Residentiële jeugdzorg: wat werkt?* Utrecht: Nji.

Boris, N.W., & Zeanah, C.H. (2005). Practice parameter for the assessment and treatment of children and adolescents with reactive attachment disorder of infancy and early childhood. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 44(11), 1206–1219.

Branches Gespecialiseerde Zorg voor Jeugd (BGZJ) (2019). *De best passende zorg voor kwetsbare kinderen*.

Coppens, L., & Kregten, C. van (2018). *Zorgen voor getraumatiseerde kinderen: een training voor opvoeders van kinderen met complex trauma*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

De Baat, M., Konijn, C., Dekker, A., Nijhof, K., Laninga-Wijnen, L. (2020). Gezinshuizen en kleinschalige groepen: wanneer werkt het? In A.T. Harder, E.J. Knorth & C. Kuiper (Red.) *Uithuisgeplaatste jeugdigen, sleutels tot succes in behandeling en onderwijs*, pp.252 – 259. Amsterdam: Uitgeverij SWP.

Dienst Justitiële Inrichtingen (2020). *Kleinschalige Voorzieningen vrijheidsbeneming justitiële jeugd, informatieblad algemeen*, Den Haag, Ministerie van Justitie en Veiligheid.

Entrea lindenhout, (2020) kleinschalig verblijf, Arnhem

Hageraats, R., Van den Berg, G., Van den Berg, B. (2020). *Betere zorg voor kinderen, jongeren en gezinnen in de meest kwetsbare omstandigheden en/of met de meest complexe problemen. Een bijdrage aan de dialoog over de ontwikkeling van essentiële functies en expertises in het jeugdzorglandschap*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

Harder, A. T. (2011). *The downside up? A study of factors associated with a successful course of treatment for adolescents in secure residential care (doctoral dissertation)*. Groningen: University of Groningen.

Harder, A. T. (2018). Residential care and cure: Achieving enduring behavior change with youth by using a self-determination, common factors and motivational interviewing approach. *Residential Treatment for Children & Youth*, 35(4), 317-335. doi:10.1080/0886571X.2018.1460006

Harder, A. & Knorth, E. (2007). Kleine groepen voor grote problemen. Groepsgrootte telt in de residentiële jeugdzorg. *Jeugd en Co Kennis* 1:86–89.

Harder, A., Knorth, E. & Kuiper, C. (red.) (2020). *Uithuisgeplaatste jeugdigen. Sleutels tot succes in behandeling en onderwijs*. Amsterdam, Uitgeverij SWP

Jongepier, N., Struijk, M., & Helm, G. H.P. van der (2010). Zes uitgangpunten voor een goed pedagogisch klimaat. *Jeugd en Co Kennis*, 4, 9–18.

Juffer, F. (2010). Beslissingen over jongeren in problematische opvoedingssituaties. Inzichten uit gehechtheidsonderzoek. *Research Memoranda*, 6.

Kooymans, E., Dekker, A. & Van der Helm, P. (2018). Hoop op een huis geven. Vervolgonderzoek naar gezinshuizen als alternatief voor de gesloten jeugdzorg. *Tijdschrift voor orthopedagogiek*. Nummer 11 & 12 65-73.

Lambert, E. G., Altheimer, I., Hogan, N. L. & Barton-Bellessa, S. M. (2011). Correlates of Correctional Orientation in a Treatment -Oriented Prison: A Partial Test of PersonEnvironmental Fit Theory. *Criminal Justice and Behavior*, 38, 453-470.

Lange, M. de, Dam, C. van, Dresen, C., Geurts, E., & Knorth, E. J. (2011). Doorgaande zorg na JeugdzorgPlus: effectieve zorg voor jongeren met ernstige gedragsproblemen. *Jeugd en Co. Kennis*, 5, 8–18.

Mathijssen, J. J. P. (2017). *Een kleinschalige voorziening in de wijk: Wat nu?* Forensisch Consortium Adolescenten (ForCA).

Meins, E. (2013). Sensitive attunement to infants' internal states: operationalizing the construct of mind-mindedness. *Attachment & Human Development*, 15(5-6), 524–544.

Ministerie van Veiligheid en Justitie, Ministerie van Volksgezondheid Welzijn en Sport & VNG (2016). *Factsheet Woonplaatsbeginsel 2016*.

Ministerie van Veiligheid en Justitie, Ministerie van Volksgezondheid Welzijn en Sport & VNG (2018). *Factsheet Jeugdhulpbudget voorgedij en 18+*

Ministerie voor Volksgezondheid welzijn en Sport (2018). *Zorg voor de Jeugd*. Den Haag

Nijhof, K.S., Laninga-Wijnen, L., Mulder, E., Van Domburgh, L., Popma, A. & Konijn, C. (2020). Kleinschalige groepen binnen de jeugdhulp: een eerste verkenning. *Kind & Adolescent*, 41, 187-204.

Ondersteuningsteam Zorg voor de Jeugd (2018). *Transformatieontwikkelvoorstel*.

Projectgroep 'onderwijs bij kleinschalige voorzieningen (OBVK), (2019). *Onderwijs bij kleinschalige voorzieningen. 'Best passende zorg en onderwijs voor kwetsbare jongeren'. Hoe organiseren we onderwijs bij schaalverkleining in JeugdzorgPlus-instellingen en of ombouw naar kleinschaligheid*. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Projectgroep 'onderwijs bij kleinschalige voorzieningen (OBVK). (2020). *Onderwijs bij kleinschalige voorzieningen. Best passende zorg en onderwijs voor kwetsbare jongeren*. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Pronk, S. (2016). *School2Care*. Nji: Databank effectieve jeugdinterventies.

Souverein, F., Van Dorp, M., De Heide, B., De Hair, K., Van Dijk, J., Van Domburgh, L., Popma, A. & Mulder, E. (2019). *Jaarrapport 2018*. Monitor kleinschalige voorziening Amsterdam. Nijmegen: Academische Werkplaats Risicojeugd.

Souverein, F., Van Dorp, M., De Heide, B., Schokking, M., Koopman, L., Meijer, J., van Domburgh, L., Popma, A., & Mulder, E. (2020). *Eindrapport Monitor Kleinschalige Voorziening Amsterdam*. Nijmegen: Academische Werkplaats Risicojeugd.

Stams, G.J.J.M. & Van der Helm. (2017). What works in residential programs for aggressive and violent youth? Treating youth at risk for aggressive and violent behavior in (secure) residential care. *The Wiley Handbook of Violence and Aggression*.

Steenhuisen, E., Zwart, L., de, & Visser, J. (2011). *Verloop in de jeugdzorg: cijfers en redenen van vertrek*. Amsterdam: TNS Consult.

Thoburn, J. (2016). Residential care as a permanence option for young people needing longer-term care. *Children and Youth Service Review*. Vol. 69, p 18-28

<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0190740916302365>

Van der Helm, G.H.P. (2011). *De invloed van het orthopedagogisch klimaat in de residentiële justitiële jeugdzorg: recidivevermindering door opvoeding, behandeling en scholing*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam

Van der Helm, G.H.P. (2011). First do no Harm. Living Group Climate in Secure Juvenile Correctional Institutions. Amsterdam: SWP.

Van der Helm, G.H.P., Van Miert, V. S. L., Nagtegaal, J., Stams, G.J.J.M., Heynen, E. J. E., Beld, M. H. M., & Van Tol, N. (2014). *Rapportage Justitiële Jeugdinrichtingen 2014: een onderzoek naar het leef-, leer en werkklimaat binnen de Justitiële Jeugdinrichtingen*. Hogeschool Leiden

Van der Helm, G.H.P., Van Miert, V. S. L. (2018). Het leefklimaat in de jeugdinrichting. *DJIZien*, november 2018

Van Miert, V. S. L., & Dekker, A. L. (2012). Het werkklimaat van medewerkers in de gesloten jeugdzorg: de ontwikkeling en toepassing van het Living Group Work Climate Instrument. In: Van der Helm, G. H. P. & Hanrath, J. (2012). *Wat werkt binnen de gesloten residentiële jeugdzorg*. Amsterdam: SWP.

Van Miert, V. S. L. (2012). *Working on an open group climate. Een onderzoek naar het verband tussen het werkklimaat en het leefklimaat in de residentiële jeugdzorg* (masterscriptie). Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.

Van Schie, L., Mulder, E., Nijhof, K.S., Van Domburgh, L., Harder, A.T., Konijn, C., Kolkman, J., Kranenburg, M., Lekkerkerker, L., & Popma, A. (2020). *Kleine groepen bij Grote problemen: kleinschalige voorzieningen als alternatief voor reguliere gesloten jeugdhulp*. Nijmegen: Pluryn.

Ward, A. (2004) Towards a Theory of the Everyday: The Ordinary and the Special in Daily Living in Residential Care. *Child & Youth Care Forum* 33, 209–225 (2004). <https://doi.org/10.1023/B:CCAR.0000029686.10310.49>

Whittaker, J. K., Del Valle, J. F. & Holmes, L. (2015). *Therapeutical residential care for children and youth developing evidence-based international practice*. London: Jessica Kingsley Publishers.

Bijlagen

Bijlage 1: Positionering kleinschalig verblijf

	Pleegzorg	Gezinshuis	Kleinschalig verblijf	Residentiële open leefgroep	Residentiële gesloten leefgroep
Doel	Vervangende opvoedingssituatie bieden	Vervangende opvoedingssituatie bieden	Vervangend thuis bieden met intensieve begeleiding	Combinatie bieden van behandeling, verzorging en opvoeding	Combinatie bieden van behandeling, verzorging, opvoeding en bescherming of beveiliging
Doelgroep	Kind of jongere <ul style="list-style-type: none"> kan niet thuis wonen is vaak jonger dan 12 jaar heeft geen problemen met hechting heeft vaak ouders met problemen heeft minder vaak zelf problemen 	Kind of jongere <ul style="list-style-type: none"> kan niet thuis wonen is vaak al wat ouder heeft vaker zelf problemen heeft problemen die te complex zijn voor pleegzorg heeft langere hulpverlenings-geschiedenis 	Kind of jongere <ul style="list-style-type: none"> kan niet thuis en niet in een gezinsvorm wonen heeft ernstige, complexe problemen en een belastende hulpverlenings-geschiedenis heeft vaak mislukte plaatsing in gezinsvorm achter de rug 	Jongere <ul style="list-style-type: none"> heeft meervoudige, complexe problemen is meestal 12 tot 18 jaar oud 	Jongere <ul style="list-style-type: none"> heeft meervoudige, complexe problemen vormt een bedreiging voor zichzelf of anderen
Groepsgrootte	Gezinsgrootte varieert	Meestal drie tot zes, gemiddeld drie tot vier	Bij voorkeur niet meer dan vier, maximaal zes	Richtlijn: acht Praktijk: twaalf	Richtlijn: acht
Opvoeder	Meestal pleegouderpaar	Eén of twee vaste beroepsopvoeders die samenleven met de kinderen. Minimaal een gezinshuisouder heeft professionele achtergrond	Beroepsopvoeders in een klein, vast team. Bij voorkeur niet meer dan drie of vier professionals per team	Team van wisselende professionals met dag-, nacht- en weekenddiensten	Team van wisselende professionals met dag-, nacht- en weekenddiensten

	Pleegzorg	Gezinshuis	Kleinschalig verblijf	Residentiële open leefgroep	Residentiële gesloten leefgroep
Kenmerken aanpak	Gewoon gezinsleven	Kleinschalige leefvorm in een gezinssetting, met zo veel mogelijk klimaat van gezinssituatie	Individuele, specialistische begeleiding op maat. Veel persoonlijke aandacht. Zoveel mogelijk gezinssituatie benaderen	Pedagogisch leefklimaat op de groep (groepsaanpak). Behandelinterventies gericht op individu en groep	Pedagogisch leefklimaat op de groep (groepsaanpak). Behandelinterventies gericht op individu en groep
Locatie	Woonhuis	Woning gezinshuisouder of accommodatie van zorgaanbieder. Meestal in woonwijk	Woning bij voorkeur in woonwijk. Professionals wonen niet in de woning	Leefgroep op terrein van jeugdhulpaanbieder of in woonwijk	Leefgroep en onderwijs op terrein van jeugdhulpaanbieder
Organisatievorm	Begeleiding door pleegzorgorganisatie. Geen loon, vergoeding voor kosten.	Zelfstandig ondernemer met begeleiding of medewerker in dienstverband	Zelfstandig ondernemer met begeleiding of medewerker in dienstverband	Begeleiders in dienst bij jeugdhulpaanbieder	Begeleiders in dienst bij jeugdhulpaanbieder
Tarief	Pleegzorgtarief	Gezinshuistarief	Residentieel tarief	Residentieel tarief	JeugdzorgPlus-tarief

Bijlage 2: Varianten van kleinschalig verblijf

Type	Kleinschalig verblijf	Kleinschalig JeugdzorgPlus	Kleinschalig justitiële inrichting
Namen	Kleinschalige leefgroep, kleinschalige groep, kleinschalig verblijf, kleinschalige opvang	Kleinschalige voorziening	Kleinschalige voorziening
Doel	Vervangend thuis bieden met intensieve begeleiding. Kortdurend voorkomen van residentieel verblijf, ruimte bieden voor herstel van thuissituatie of ruimte bieden voor langdurig opgroeien tot zelfstandigheid	Individuele zorg op maat bieden in een veilige omgeving in een zo normaal mogelijke setting. Kortdurend voorkomen van gesloten opname of verkorten van langdurig verblijf als tussenfase tussen geslotenheid en zelfstandigheid	Kleinschalige en zo lokaal mogelijke vrijheidsbeneming, continueren wat goed gaat in het leven, binding met maatschappij in stand houden of resocialiseren
Doelgroep	<p>Kinderen en jongeren</p> <ul style="list-style-type: none"> • die niet thuis kunnen wonen • voor wie plaatsing in een gezinsvorm niet mogelijk of gewenst is • met ernstige, complexe problemen • met een belastende hulpverleningsgeschiedenis (vaak met mislukte plaatsing in gezinsvorm) 	<p>Kinderen en jongeren</p> <ul style="list-style-type: none"> • met meervoudige, complexe problemen • die een bedreiging vormen voor zichzelf of anderen • van 8 tot 23 jaar 	<p>Jongeren</p> <ul style="list-style-type: none"> • met een vrijheidsbenemende maatregel • met motivatie voor verandering, die ontvankelijke zijn voor pedagogische aanpak • bij wie beschermende factoren zoals dagbesteding, hulpverlening en vrije tijd aanwezigheid zijn of die daar perspectief op hebben
Aantal kinderen of jongeren	Op maat, bij voorkeur niet meer dan vier	Maximaal zes en bij voorkeur vier kinderen of jongeren	Acht jongeren
Opvoeders/ professionals	Beroepsopvoeders in klein team van drie à vier professionals, in diensten van 24 tot 72 uur	Een vast team van begeleiders met een minimumratio van één begeleider op vier kinderen of jongeren	Team van wisselende professionals met dag-, nacht- en weekenddiensten

Type	Kleinschalig verblijf	Kleinschalig JeugdzorgPlus	Kleinschalig justitiële inrichting
Kenmerken aanpak	Individuele, specialistische begeleiding op maat, met veel persoonlijke aandacht. Benadert zoveel mogelijk een gezinssituatie	Intensieve, individuele behandeling en begeleiding op maat, zolang als nodig, in een veilige, huiselijke setting	Maatwerk in zorg en beveiliging. Opstarten of continueren van beschermende factoren als dagbesteding, hulpverlening, vrije tijd. Ouders of verzorgers en netwerk betrekken. Aansluiten bij levensloop van jongeren
Locatie	Woning, bij voorkeur in woonwijk	In woonwijk of op het terrein van een zorgaanbieder.	In woonwijk of op het terrein van een aanbieder
Organisatievorm	Zelfstandig ondernemer met begeleiding of medewerker in dienstverband	Begeleiders in dienst bij JeugdzorgPlus-instelling	Begeleiders in dienst bij zorgaanbieder
Tarief	Residentieel tarief*	JeugdzorgPlus-tarief*	Tarief Dienst Justitiële Inrichtingen
Aantal	Niet bekend	2020: Tien kleinschalige voorzieningen Zorggebied Noord-West: vijf Zorggebied Noord: geen Zorggebied Oost: één Zorggebied Zuid: vier Zorggebied Zuid-West: geen	2020: Twee kleinschalige voorzieningen, in Amsterdam en Cadier en Keer (regio Zuid-Limburg). De komende jaren komen er kleinschalige voorzieningen in de regio's Rotterdam Rijnmond, Den Haag en Noord-Nederland
Bronnen	Nijhof et al., 2020; De Baat et al., 2020; Associatie voor Jeugd, 2019; entrea lindenhout, 2020.	Van Schie et al., 2020, BGZJ,2019	Souverein et al., 2020, DJi 2020

* Er zijn geen landelijke tarieven; de regionale tarieven variëren.

Het Nederlands Jeugdinstituut is een onafhankelijk en betrokken kenniscentrum dat actuele kennis over jeugd, vakmanschap en de organisatie van het jeugdveld verzamelt, verrijkt, duidt en deelt.

© 2021 Nederlands Jeugdinstituut, Carolien Konijn (Level), Carola Bodenstaff (Jeugdzorg Nederland), Eva Mulder (Academische Werkplaats Risicojeugd), Germie van den Berg (NJi), Ivonne Coppens (VWS), John Goessens (entrea lindenhout), Henk Linse (de K van Kennis), Martijn Zaal (Altra), Monika Scholten (StroomOp), Nienke Adema (StroomOp), René van de Camp (Het vergeten kind), Simone Loonstra (OZI).

Alle informatie uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden. Graag de bron vermelden.

Meer informatie www.nji.nl/

Daar vindt u ook de contactgegevens van medewerkers waarbij u met uw vragen terecht kunt.

Redactie: Nederlands Jeugdinstituut, Els Mourits, Anne Addink